

KATARZYNA CŁAPIŃSKA

Wyrok Wielkiej Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 8 kwietnia 2021 r. w sprawie *Vavříčka przeciwko Czechom*, skarga nr 47621/13

Sprawa, którą rozpatrywał Europejski Trybunał Praw Człowieka (dalej: ETPC), dotyczyła prawnego obowiązku szczepień dzieci. Rodzice lub opiekunowie prawni zostali zobowiązani do szczepienia dzieci. Sprawę rozpoznano w kontekście prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego oraz wolności myśli, sumienia i wyznania. W wyroku zostały poruszone istotne zagadnienia dotyczące wolności jednostki, jej integralności cielesnej, a także prawa do wyrażenia świadomej i swobodnej zgody na przeprowadzenie interwencji medycznej przewidzianej przez Konwencję o prawach człowieka i biomedycynie (przyjętej przez Komitet Ministrów w dn. 19 listopada 1996 r.; dalej: Konwencja z Oviedo).

W 2000 r. Republika Czeska nałożyła za pomocą ustawy o ochronie zdrowia publicznego (Zákon o ochraně veřejného zdraví) na rodziców i opiekunów prawnych dzieci poniżej 15. roku życia obowiązek poddania się przymusowej serii szczepień. Lista obowiązkowych szczepień oraz dostępnych szczepionek była regularnie aktualizowana w rozporządzeniu Ministra Zdrowia, na podstawie konsultacji z epidemiologami i zawierała m.in. takie choroby, jak: tężec, wirusowe zapalenie wątroby typu B, błonicę oraz krztusiec. Lista bezpłatnie dostępnych szczepionek była corocznie aktualizowana w rozporządzeniu Ministra Zdrowia. Istniała również możliwość odpłatnego

zaszczeplenia się inną szczepionką, niewymienioną w rozporządzeniu, dopuszczoną na mocy decyzji specjalnego organu.

Z obowiązku szczepień zwolnione były osoby, wobec których orzeczono o niezdolności do poddania się szczepieniu z przyczyn zdrowotnych, oraz osoby, które uzyskały zaświadczenie o nabyciu odporności w inny sposób. Istniała również możliwość uzyskania odszkodowania z tytułu uszczerbku na zdrowiu osoby zaszczepionej w przypadku niewłaściwego lub nienależytego wykonywania obowiązków przez pracownika służby zdrowia.

W przypadku wystąpienia uszczerbku na zdrowiu na skutek podania obowiązkowej szczepionki osoba odpowiedzialna ponosiła odpowiedzialność deliktową i była zobowiązana do wypłaty odszkodowania z tytułu wyrządzonej szkody. Zgodnie z czeskim kodeksem cywilnym przez **osobę odpowiedzialną** rozumiano osoby świadczące usługi medyczne. Przepis ten obowiązywał do 2014 r. Od kwietnia 2018 r., na skutek nowych przepisów szczególnych, to państwo ponosi odpowiedzialność za taką szkodę.

Niepoddanie się obowiązkowi zaszczepienia było sankcjonowane karą grzywny do 10 000 koron czeskich (ok. 400 euro). Ustawa przewidywała również, że tylko zaszczepione dzieci mogą uczęszczać do przedszkoli.

Wielka Izba rozpatrywała łącznie sześć skarg złożonych w latach 2013–2015. Pięć z nich dotyczyło odmowy przyjęcia dzieci do przedszkoli. Szósta skarga dotyczyła rodzica dwójki dzieci – A. Vavříčka, który odmówił ich zaszczepienia, za co został ukarany karą grzywny w wysokości 3000 koron czeskich – ok. 110 euro). Skarżący zakwestionował decyzję na drodze administracyjnej. Twierdził, że kara jest rażąco wygórowana. Poza tym odniósł się do ustawy o ochronie zdrowia publicznego, twierdząc, że obowiązek zaszczepiania dziecka narusza art. 9 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych praw i wolności (sporządzonej w Rzymie dn. 4 listopada 1950 r., zmienionej następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnionej Protokołem nr 2; dalej: EKPC), czyli prawo do poszanowania wolności myśli, sumienia i wyznania oraz inne postanowienia traktowe ratyfikowane przez Republikę Czeską, w tym Konwencję z Oviedo i wyrażone tam prawo do świadomej i swobodnej zgody na interwencję medyczną. Skarga została odrzucona przez Naczelną Sąd Administracyjny. Trybunał Konstytucyjny odniósł się do tej decyzji w wyroku z 3 lutego 2011 r. Stwierdził, że Naczelną Sąd Administracyjny nie przedstawił wystarczającej odpowiedzi na zarzuty skarżącego dotyczące nałożonej na niego kary. Jednocześnie Trybunał Konstytucyjny podkreślił, że nie może ocenić konstytucyjności samego obowiązku szczepień, gdyż w tej sprawie zaskarżono jedynie decyzję o nałożeniu kary.

Pozostali skarżący kwestionowali przymus szczepień jako naruszający przede wszystkim prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego (art. 8 EKPC).

Wyrok zapadł na posiedzeniu Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w składzie Wielkiej Izby w dn. 8 kwietnia 2021 r.

Stanowisko Trybunału

258. Wnioskodawcy oparli swoją skargę dotyczącą naruszenia art. 8 Konwencji [tutaj: EKPC] (prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) na podstawie kary nałożonej na A. Vavříčka oraz faktu, że dzieci skarżonych nie mogły uczęszczać do przedszkola. Innymi słowy, zaskarżone zostały konsekwencje, jakie dotyczą osób, które nie poddadzą się ustawowemu obowiązkowi szczepienia.

259. Zdaniem Trybunału nie można oddzielić konsekwencji ponoszonych przez skarżących od samej podstawy prawnej, jaką jest obowiązek zaszczepienia się nałożony przez ustawę. Należy uznać, że są one nierozdzielnie związane.

260. W tej sytuacji Trybunał zauważył, że przedmiotem skargi jest zarówno ustawowy obowiązek szczepień, jak i konsekwencje z niego wynikające.

261. Strony zgodziły się, że skarga dotyczy prawa do poszanowania życia prywatnego wynikającego z art. 8 Konwencji. Trybunał podzielił ten sposób rozumowania, gdyż zgodnie z ugruntowanym orzecnictwem integralność fizyczna stanowi część „życia prywatnego” w rozumieniu tego przepisu Konwencji. Obejmuje ona również, do pewnego stopnia, prawo do nawiązywania i rozwijania relacji międzyludzkich, także konkretnie w odniesieniu do szczepień.

263. Trybunał ustalił, że zgodnie z dotychczasowym orzecnictwem obowiązek szczepienia będący rodzajem przymusowej interwencji medycznej stanowi ingerencję w prawo do poszanowania życia prywatnego w rozumieniu art. 8. Choć samo zaszczepienie nie było przymusowe, należy zauważyć, że skarżący ponieśli bezpośrednie konsekwencje wynikające z faktu niezaszczepienia się, takie jak chociażby nieprzyjęcie dziecka do przedszkola. Zdaniem Trybunału doszło zatem do ingerencji w prawo do poszanowania ich życia prywatnego.

264. Jeżeli chodzi o sytuację A. Vavříčka został on ukarany grzywną za niezaszczepienie swoich dzieci. Skarżący argumentował swój sprzeciw troską o ich zdrowie, uważając, że szczepienie może spowodować poważne

szkody dla ich zdrowia. W tych okolicznościach należy uznać, że również sprawa A. Vavříčka powinna być rozpatrywana w kontekście naruszenia prawa do ochrony życia prywatnego.

265. Aby ustalić, czy ingerencja polegająca na naruszeniu integralności fizycznej była uzasadniona, Trybunał musi zbadać, czy była ona zgodna z prawem, uzasadniona słusznym celem oraz czy była konieczna w demokratycznym państwie prawa.

266. Kwestionowana ingerencja musi być odpowiednio uregulowana w prawie krajowym, co oznacza, że musi być ona powszechnie obowiązująca oraz precyzyjnie sformułowana, tak aby umożliwić dokładne zapoznanie się z jej treścią przez wszystkie osoby, których będzie ona dotyczyć, oraz zaznajomienie się z potencjalnymi konsekwencjami.

268. Zakwestionowanie przez skarżących legalności ingerencji opiera się przede wszystkim na ich poglądzie, sformułowanym na podstawie postanowienia art. 4 Karty praw podstawowych i wolności, że w danym kontekście pojęcie „prawo” powinno być rozumiane jako odnoszące się wyłącznie do ustawy obowiązującej na poziomie krajowym. Skarżący kwestionowali jednak fakt, że czeski program szczepień opierał się na połączeniu ustawodawstwa pierwotnego i wtórnego.

269. Trybunał zaznaczył, że zwroty takie jak: „zgodnie z prawem” z art. 8 oraz „przewidziane przez prawo” z art. 11 Konwencji należy rozumieć w sensie materialnym, a nie formalnym. Odnoszą się one zatem nie tylko do aktów prawa pierwotnego, ale również do aktów prawnych niższej rangi. Podsumowując, „prawo” to obowiązujący przepis w takiej formie, w jakiej zinterpretowały go właściwe sądy.

270. Ponadto Trybunał zauważył, że konstytucyjność wskazanych przepisów została zbadana i uznana za właściwą zarówno przez SAC [Supreme Administrative Court / Naczelny Sąd Administracyjny], jak i Trybunał Konstytucyjny.

271. Zdaniem Trybunału ingerencja jest zatem zgodna z prawem, w rozumieniu art. 8 ust. 2 Konwencji.

272. Zgodnie z argumentacją przedstawioną przez rząd Republiki Czeskiej, a następnie rozwiniętą przez orzecznictwo sądów krajowych, celem nałożonego obowiązku szczepień była ochrona przed chorobami zakaźnymi, które mogą stanowić poważne zagrożenie dla zdrowia. Ochrona ta ma podwójny wymiar. Z jednej strony chroni bezpośrednio osoby, które przyjęły wskazaną szczepionkę, z drugiej strony – pośrednio dzięki wytworzonej odporności populacyjnej – osoby, które ze względów zdrowotnych takiej

szczepionki przyjąć nie mogły. Cel ten odpowiada potrzebie ochrony zdrowia i innych praw zawartych w art. 8 Konwencji.

276. Ponieważ sprawa dotyczy obowiązkowej interwencji medycznej, obowiązek szczepienia może być traktowany jako odnoszący się do rzeczywistego korzystania z praw osobistych przez jednostkę. Jednocześnie nie można pominąć również faktu, że szczepienia nigdy nie zostały przeprowadzone wbrew woli skarżących. Prawo krajowe na to nie zezwalało.

277. W kwestii istnienia konsensusu Trybunał dostrzega dwa aspekty. Po pierwsze, wśród państw stron Konwencji [dalej: państwa strony] panuje ogólna zgoda, wspierana przez organy międzynarodowe, że szczepienie jest jednym z najbardziej udanych i opłacalnych sposobów radzenia sobie z kryzysem zdrowotnym i że każde państwo powinno dążyć do osiągnięcia najwyższego możliwego poziomu zaszczepienia.

278. Po drugie, jeśli chodzi o wybór środków służących ochronie zdrowia, Trybunał zauważył, że nie ma konsensusu co do istnienia jednego, uniwersalnego modelu. Wśród państw stron istnieje raczej znaczne zróżnicowanie poglądów dotyczących szczepień dzieci. Podczas gdy część państw jedynie zaleca poddanie się szczepieniom, inne wprowadzają jedno lub więcej szczepień obowiązkowych, a jeszcze inne czynią fakt zaszczepienia się kwestią obowiązku prawnego. Trybunał zauważa zmianę polityki wprowadzanej przez inne państwa strony w stronę bardziej nakazowego podejścia.

279. Chociaż szczepienia dzieci, będące podstawowym aspektem współczesnej polityki w zakresie zdrowia publicznego, same w sobie nie budzą kontrowersji w kwestii moralnej czy etycznej, Trybunał przyjmuje, że uczynienie szczepień kwestią obowiązku prawnego może wzbudzać skrajne nastroje społeczne. Warto tutaj wskazać na chociażby ostatnią zmianę polityki w Niemczech w kwestii szczepienia, która została poprzedzona debatą publiczną na ten temat. Trybunał uważa jednak, że nie należy ograniczać się do perspektywy tych, którzy nie zgadzają się z obowiązkiem szczepień. Jak twierdzi pozwany rząd, należy ją również postrzegać jako element solidarności społecznej, której celem jest ochrona zdrowia wszystkich członków społeczeństwa, w szczególności tych, którzy są szczególnie narażeni na niektóre choroby.

280. Trybunał orzekł wcześniej, że kwestie polityki zdrowotnej mieszczą się w marginesie oceny władz krajowych. Mając jednak na uwadze powyższe rozważania oraz odnosząc się do swojego dotychczasowego orzecznictwa, Trybunał uważa, że w tej sprawie, która dotyczy w szczególności obowiązkowego charakteru szczepień dzieci, margines ten powinien być szeroki.

281. Gdy Trybunał uznał wagę szczepień dzieci jako kluczowego środka polityki zdrowia publicznego, należy następnie rozważyć, czy wybór czeskiego ustawodawcy, aby szczepienie dzieci było obowiązkowe, można uznać za odpowiedź na pilną potrzebę społeczną.

282. W tym względzie należy powtórzyć, że obowiązkiem państw stron, wynikającym z art. 2 i 8, jest podjęcie odpowiednich środków w celu ochrony życia i zdrowia. Obowiązek ten wynika również z innych dokumentów i konwencji ratyfikowanych przez państwa strony.

283. Trybunał odwołał się do analizy naukowej przedstawionej przez pozwany rząd. Wyraża ona pogląd właściwych organów medycznych Republiki Czeskiej, że szczepienie dzieci powinno pozostać przedmiotem obowiązku prawnego w tym kraju, oraz podkreśla ryzyko dla jednostki i społeczeństwa, które byłoby spowodowane ewentualnym zmniejszeniem liczby szczepień, gdyby stało się to jedynie zalecaną procedurą. Zaniepokojenie ryzykiem związanym ze zmniejszeniem liczby szczepień wyraziły również państwa strony, podkreślając znaczenie szczepienia dzieci od najmłodszych lat. Podobne obawy podnoszono również na szczepku europejskim i międzynarodowym.

284. W świetle tych rozważań oraz przedstawionego stanowiska organów eksperckich można stwierdzić, że w Republice Czeskiej obowiązek szczepień stanowi odpowiedź władz krajowych na pilną społeczną potrzebę ochrony zdrowia.

285. Jeśli chodzi o przedstawione powody, przemawiające za obowiązkowym charakterem szczepień w Republice Czeskiej, Trybunał uznał za ważne uzasadnienie związane z ochroną zdrowia publicznego leżące u podstaw tej polityki, w szczególności pod względem skuteczności i bezpieczeństwa szczepień dzieci. Uznał również ogólny konsensus organów eksperckich i państw stron popierających cel, jakim jest osiągnięcie najwyższego możliwego stopnia zaszczepienia społeczeństwa. Chociaż skarżący argumentowali, że władze nie wyjaśniły, dlaczego obowiązek szczepień był konieczny i uzasadniony, Trybunał uważa, że rząd jasno przedstawił powody takiego wyboru. Ponadto zgadza się z wnioskiem czeskiego Trybunału Konstytucyjnego, że odpowiednie dane statystyczne przedstawione przez ekspertów krajowych i międzynarodowych uzasadniały prowadzenie takiej polityki. Chociaż system szczepień obowiązkowych nie jest jedynym ani najbardziej rozpowszechnionym modelem przyjętym przez państwa europejskie, Trybunał przypomina, że w kwestiach polityki zdrowotnej to władze krajowe są najlepiej predysponowane do oceny priorytetów i potrzeb społecznych. Wszystkie te aspekty są istotne w obecnym kontekście i mieszczą się

w szerokim marginesie oceny, jaki Trybunał powinien przyznać pozwanemu państwu.

286. Ponadto sprawa ta rodzi pytanie o dobro dzieci. W tym względzie skarżący utrzymywali, że to rodzice muszą przede wszystkim decydować o tym, jak najlepiej chronić interes dziecka, oraz że interwencja państwa może być zaakceptowana tylko w skrajnych przypadkach.

287. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału dobro dzieci ma nadrzędne znaczenie. Odzwierciedla to szeroki konsensus międzynarodowy w tej sprawie, wyrażony w szczególności w art. 3 Konwencji ONZ o prawach dziecka.

288. Wynika z tego, że państwa mają obowiązek stawiania dobra dziecka na pierwszym miejscu, podejmując decyzję mające bezpośredni wpływ na ich zdrowie i rozwój. Jeśli chodzi o szczepienia, należy dążyć do tego, aby każde dziecko było chronione przed chorobami. W znacznej większości przypadków jest to możliwe dzięki odpowiedniemu harmonogramowi szczepień we wczesnych latach życia. Dzieci, które nie mogą być zaszczepione z przyczyn medycznych, są chronione przed chorobami zakaźnymi, o ile utrzymywany jest wymagany poziom szczepień w społeczeństwie, tj. ich ochrona wynika z odporności populacyjnej. W związku z tym w przypadku uznania, że polityka dobrowolnych szczepień nie jest wystarczająca do osiągnięcia i utrzymania odporności populacyjnej, władze krajowe mogą wprowadzić politykę obowiązkowych szczepień w celu osiągnięcia odpowiedniego poziomu ochrony.

289. Trybunał przyznaje zatem, że wybór ustawodawcy czeskiego dotyczący zastosowania obowiązkowego podejścia do szczepień jest poparty odpowiednimi argumentami. Uzasadnia to również wskazane przez skarżących ingerencje, ponieważ sankcja administracyjna nałożona na A. Vavříčkę i niedopuszczenie dzieci skarżących do przedszkola wynikały bezpośrednio z przepisów ustawy.

290. Wreszcie Trybunał musi ocenić proporcjonalność ingerencji w świetle zamierzonego celu.

291. Najpierw należy zbadać istotne cechy systemu krajowego. Obowiązek szczepień dotyczy dziewięciu chorób, przeciwko którym szczepienia są uważane przez społeczność naukową za skuteczne i bezpieczne.

Pomimo że model czeski opowiada się za obowiązkowymi szczepieniami, nie jest to bezwzględny obowiązek, ponieważ nie podlegają mu dzieci, które nie mogą zostać zaszczepione z powodów zdrowotnych. Skarżący jednak zakwestionowali to rozwiązanie. Trybunał zauważa jednak, że żaden ze skarżących – ani w postępowaniu krajowym, ani przed Trybunałem – nie powołał się na rzeczywiste przeciwwskazania medyczne stwierdzone

u ich dzieci. Kwestia, w jaki sposób dzieci posiadające przeciwwskazania medyczne są w praktyce zwalniane z obowiązku szczepień, nie ma zatem szczególnego znaczenia w rozpatrywanej sprawie. Trybunał zaznaczył, że jego zadaniem nie jest dokonywanie abstrakcyjnego przeglądu ustawodawstwa lub stosowanej praktyki. Chociaż nie wolno pomijać ogólnego kontekstu, należy w miarę możliwości ograniczyć się do zbadania kwestii poruszonych w toczącej się sprawie.

292. W Republice Czeskiej istnieje jeszcze jedna możliwość uzyskania zwolnienia od szczepienia – przez „sprzeciw sumienia”, powstałego na podstawie orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego oraz sprawy A. Vavříčka toczącej się przez Trybunałem Konstytucyjnym. Jak potwierdził rząd, istnieje możliwość powołania się bezpośrednio na „sprzeciw sumienia” w celu zakwestionowania kary grzywny lub odmowy przyjęcia dziecka do przedszkola. Skarżący argumentowali, że zwolnienie to prawie nigdy nie jest przyznawane w praktyce, w szczególności w odniesieniu do przyjęcia dziecka do przedszkola, dlatego nigdy nie próbowali się oni na nie powoływać w toczących się postępowaniach krajowych. Jeśli chodzi o zarzut skarżącego w tym względzie, Trybunał zajmie się nim podczas badania jego skargi na podstawie art. 9.

293. Chociaż szczepienie jest obowiązkiem prawnym w pozwanym państwie. Trybunał przypomina, że nie ma przepisu pozwalającego na przymusowe szczepienie. Obowiązek ten jest egzekwowany pośrednio poprzez zastosowanie sankcji. W Republice Czeskiej sankcję można uznać za stosunkowo umiarkowaną, polegającą na karze administracyjnej, którą można nałożyć tylko raz. W przypadku A. Vavříčka, który twierdził, że grzywna była dla niego wysoka w danych okolicznościach, Trybunał zauważa, że kwota ta znajdowała się w dolnej, dopuszczalnej granicy i nie może być uznana za nadmiernie surową lub uciążliwą.

294. W odniesieniu do dzieci skarżących, Trybunał uznał nieprzyjęcie do przedszkola za „ingerencję” w rozumieniu art. 8 ust. 2 Konwencji. Wnioskodawcy postrzegali to jako formę nałożonej na nich sankcji lub kary. Jednakże Trybunał uważa, że konsekwencje były wyraźnie przewidziane w prawie.

295. Trybunał zwraca uwagę na gwarancje proceduralne przewidziane w prawie krajowym. Jak pokazał przebieg postępowań krajowych wszczętych przez skarżących, mieli oni do dyspozycji zarówno możliwość zaskarżenia decyzji administracyjnych, jak i sądowe środki odwoławcze przed sądami administracyjnymi i ostatecznie przed Trybunałem Konstytucyjnym. Mogli zatem zakwestionować konsekwencje nieprzestrzegania obowiązku szczepień. Trybunał zauważa, że w szczególności orzecznictwo Trybunału

Konstytucyjnego nie może być uznane za jedynie formalne narzędzie kontroli obowiązku szczepień z punktu widzenia praw podstawowych. W późniejszym postępowaniu Trybunał Konstytucyjny odniósł się bezpośrednio do zgodności obowiązku szczepień z Konstytucją, uznając, że interes publiczny przeważał nad zastrzeżeniami skarżących w tym postępowaniu. Fakt, że żaden z wnioskodawców nie odniósł ostatecznego sukcesu w swoim postępowaniu konstytucyjnym, nie umniejsza znaczenia tej ochrony praw podstawowych.

296. Przechodząc do kierowanych przez skarżących zarzutów wobec polityki przymusowych szczepień dzieci, Trybunał zauważa, że sednem ich skargi jest zarzut o podwójnym charakterze. W pierwszej kolejności skrytykowali rozwiązania instytucjonalne obowiązujące w Republice Czeskiej, twierdząc, że swoboda przyznana władzom zdrowotnym jest nadmierna i powoduje konflikt interesów, nie pozostawiając miejsca na debatę publiczną. Trybunał uznaje za zasadne spostrzeżenie SAC, że zastosowane podejście legislacyjne umożliwia władzom elastyczne reagowanie na sytuację epidemiologiczną. Ponadto, jak wspomniano powyżej, system krajowy jest objęty istotnymi zabezpieczeniami proceduralnymi.

297. Jeśli chodzi o integralność procesu kształtowania polityki, Trybunał zauważa, że w odpowiedzi na zarzut skarżących dotyczący konfliktu interesów rząd wyjaśnił procedurę stosowaną przez NIC [National Immunisation Commission / Krajowa Komisja ds. Szczepień], zgodną z odpowiednimi normami europejskimi i międzynarodowymi. W świetle przedstawionych faktów, Trybunał uważa, że skarżący nie uzasadnili wystarczająco swoich zarzutów dotyczących systemu krajowego, który według nich jest obciążony konfliktem interesów, ani swoich sugestii, że stanowisko w sprawie szczepień przyjęte przez odpowiednie czeskie organy eksperckie lub przez WHO jest spowodowane wsparciem finansowym korporacji farmaceutycznych.

298. W odniesieniu do przejrzystości systemu krajowego oraz zakresu, w jakim władze zapewniają dostęp do debaty publicznej, Trybunał zauważa, że pewien stopień przejrzystości został osiągnięty przez publikację protokołów posiedzeń NIC na stronie internetowej Ministerstwa Zdrowia. Trybunał zwrócił również uwagę na inicjatywę podjętą w 2015 r. mającą na celu utworzenie platformy służącej do publicznej dyskusji na temat polityki szczepień skupiającej ekspertów medycznych i społeczeństwo obywatelskie.

299. Oprócz swoich uwag dotyczących instytucjonalnych aspektów systemu krajowego skarżący kwestionują również skuteczność i bezpieczeństwo szczepień, wyrażając silne zaniepokojenie potencjalnym niekorzystnym wpływem na zdrowie w perspektywie długoterminowej. Trybunał przychyła

się do wyjaśnień rządu, że w ramach systemu krajowego dopuszcza się pewną swobodę w wyborze szczepionki, nawet jeżeli tylko standardowe szczepionki są bezpłatne, a koszt innych produktów spoczywa na rodzicach. Dopuszcza się również pewną swobodę w odniesieniu do harmonogramu szczepień, o ile dziecko jest w pełni zaszczepione w odpowiednim wieku.

301. W odniesieniu do bezpieczeństwa nie ulega wątpliwości, że chociaż szczepienia są całkowicie bezpieczne dla zdecydowanej większości społeczeństwa, w rzadkich przypadkach szczepienie może okazać się szkodliwe, powodując poważne i trwałe uszkodzenie zdrowia. Skargi w związku z takimi sytuacjami były przedmiotem wcześniejszych postępowań przed Trybunałem. Na rozprawie w niniejszej sprawie rząd wskazał, że na około 100 000 dzieci zaszczepionych rocznie w Republice Czeskiej (co odpowiada 300 000 szczepień) liczba przypadków poważnego i trwałego uszczerbku na zdrowiu dotyczyła 5 lub 6 osób. W związku z tym organy Konwencji podkreśliły znaczenie podjęcia niezbędnych środków ostrożności przed szczepieniem. W oczywisty sposób odnosi się to do sprawdzania w każdym indywidualnym przypadku ewentualnych przeciwwskazań. Odnosi się również do monitorowania bezpieczeństwa stosowanych szczepionek. W każdym z tych aspektów Trybunał nie widzi powodu, by kwestionować adekwatność systemu krajowego. Szczepienia wykonywane są przez lekarzy tylko wtedy, gdy nie ma przeciwwskazań, co jest wcześniej sprawdzane w ramach rutynowego badania. Szczepionki podlegają rejestracji przez Państwową Agencję ds. Kontroli Leków, a wszyscy pracownicy służby zdrowia mają szczególny obowiązek zgłaszania wszelkich podejrzeń wystąpienia poważnych lub nieoczekiwanych skutków ubocznych. W związku z tym bezpieczeństwo stosowanych szczepionek jest stale monitorowane przez właściwe organy.

303. Trybunał musi wreszcie rozważyć stopień kwestionowanych ingerencji w korzystanie przez skarżących z ich prawa do poszanowania życia prywatnego.

304. W odniesieniu do pierwszego skarżącego, A. Vavříčka, Trybunał stwierdził już, że nałożona na niego kara administracyjna nie była nadmierna w danych okolicznościach. Trybunał zauważa, że nie było żadnych negatywnych konsekwencji dla rozwoju edukacji dzieci skarżącego, które były już nastolatkami, gdy sankcja została wymierzona.

305. Pozostałym skarżącym odmówiono przyjęcia dzieci do przedszkola z powodu braku wymaganych szczepień. Skarżący kwestionowali wpływ, jaki odmowa wywarła na organizację ich życia rodzinnego, w szczególności pod względem finansowym i zawodowym. Trybunał przypomina, że zakres

sprawy, badany w ramach art. 8 dotyczącego życia prywatnego, ogranicza się do samych wnioskodawców.

306. Trybunał przyznaje, że odmowa przyjęcia dzieci skarżących do przedszkoli oznaczała utratę szansy małych dzieci na rozwój osobowości i możliwości nabywania ważnych umiejętności społecznych. Była to jednak bezpośrednia konsekwencja dokonanego przez ich rodziców wyboru odmowy wypełnienia obowiązku prawnego, którego celem jest ochrona zdrowia, w szczególności w tej grupie wiekowej. Jak stwierdził pozwany rząd, wczesne dzieciństwo jest optymalnym czasem na szczepienie. Ponadto możliwość uczęszczania do przedszkola dzieci, które nie mogą być zaszczepione z powodów medycznych, jest uzależnione od wysokiego wskaźnika szczepień innych dzieci przeciwko chorobom zakaźnym. Trybunał uważa, że nie może być uznane za nieproporcjonalne wymaganie przez państwo od osób, dla których szczepienie nie stanowi zagrożenia dla zdrowia, aby zaakceptowały ten powszechnie stosowany środek ochronny, w ramach obowiązku prawnego i w imię solidarności społecznej, ze względu na niewielką liczbę dzieci, które nie mogą odnieść korzyści ze szczepień. W opinii Trybunału ustawodawca czeski dokonał wyboru zgodnego z prawem, w pełni uzasadnionego potrzebą ochrony zdrowia ludności. Pozorna dostępność mniej inwazyjnych środków do osiągnięcia tego celu, jak sugerowali skarżący, nie umniejsza tego ustalenia.

307. Trybunał zauważył ponadto, nie lekceważąc utraconych przez dzieci skarżących możliwości edukacyjnych, że nie zostały one pozbawione wszelkich możliwości rozwoju osobistego, społecznego i intelektualnego, nawet kosztem dodatkowego, a być może znacznego wysiłku oraz kosztów ze strony rodziców. Co więcej, skutki dla dzieci skarżących były ograniczone w czasie. Po osiągnięciu wieku obowiązku szkolnego ich przyjęcie do szkoły podstawowej nie zależało od zaszczepienia.

308. Wreszcie, skarżący argumentowali, że system był niespójny, ponieważ małe dzieci musiały być szczepione, a osoby zatrudnione w przedszkolach już nie. Zgodnie jednak ze stanowiskiem rządu, ogólny obowiązek szczepień, na który składają się szczepienia wstępne, jak również szczepienia przypominające, ma zastosowanie do wszystkich osób mieszkających w Republice Czeskiej, tak więc pracownicy powinni otrzymać wszystkie zalecane szczepienia w odpowiednim czasie, zgodnie z wymogami prawa.

309. Z tych powodów Trybunał uważa, że środki, które kwestionowali skarżący, oceniane w kontekście systemu krajowego, pozostają proporcjonalne do uzasadnionych celów realizowanych przez pozwane państwo przez obowiązek szczepień.

310. Trybunał wyjaśnił, że ostateczną kwestią wymagającą ustalenia nie jest to, czy mogła zostać przyjęta inna, mniej restrykcyjna polityka, jak to miało miejsce w niektórych innych państwach europejskich. Chodzi raczej o to, czy czeskie władze zachowały szeroki margines oceny. Zgodnie z konkluzją Trybunału nie przekroczyły one swojego marginesu oceny, a zatem kwestionowane środki można uznać za „niezbędne w społeczeństwie demokratycznym”.

311. W związku z powyższym nie doszło do naruszenia art. 8 Konwencji.

Abstract

Judgment of the Grand Chamber of the European Court Human Rights of April 8, 2021 in the case *Vavříčka v. The Czech Republic*, application no. 47621/13

Vavrick's judgment against the Czech Republic, issued by the Grand Chamber of the European Court of Human Rights, raises the issue of the obligation to vaccinate children imposed by the law of the Czech Republic. The Court simultaneously examined five complaints concerning the refusal to admit children to kindergarten due to their non-vaccinations and one concerning a father of two children who was fined an administrative penalty for failure to comply with a statutory obligation. The applicants alleged violation of the right to respect private and family life (Article 8 of the ECHR) and of the right to freedom of thought, conscience and religion (Article 9 of the ECHR). The Court therefore examined whether the interference in the form of an infringement of physical integrity was justified, examining whether it was lawful, justified by a legitimate aim and whether it was necessary in a democratic state ruled by law. Ultimately, the Tribunal supported the position that there had been no violation of the provisions of the Convention, explaining that it was a response to an urgent social need, and the choice of the measure chosen by the Czech legislator was supported by appropriate arguments. Moreover, the judges stated that despite the existence of a legal obligation, vaccination was not compulsory.

Keywords: constitutional law, vaccination, european court of human rights, human rights

KATARZYNA CŁAPIŃSKA <https://orcid.org/0000-0002-7233-3977>

Magister, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego